

Μαζοποίηση και δημοκρατία

1. Όταν μιλούμε για μάζα, εννοούμε ένα μικρό ή μεγάλο πλήθος ανθρώπων, το οποίο υφίσταται μιαν αλλαγή, ψυχική και πνευματική, από αφορμές συνήθως τυφλής συναίσθηματικής υφής. Για να εννοήσουμε καλύτερα την έννοια μάζας και, γενικότερα, την ουσία του κοινωνικού αυτού φαινομένου, θα αντιπαραβάλουμε την έννοια «δημοκρατούμενη κοινότητα» στην έννοια μάζας.
2. Η δημοκρατούμενη κοινότητα κτιζεται και στερεώνεται επάνω στις ατομικότητες των ανθρώπων, ενώ η μάζα στηρίζεται επάνω στις ορμές, στις ροπές, στο τυφλό συναίσθημα και στα κολακευόμενα του ανθρώπου ένστικτα. Η κοινότητα είναι μια οργανικά μεγαλωμένη με κοινά πεπρωμένα ενότητα ατόμων, δεμένων με τη συναίσθηση ότι συνειδητά και υπεύθυνα υπηρετούν τον ίδιο σκοπό. Η κοινότητα είναι «ολότητα» ώριμων, υπεύθυνων και αυτοκυριαρχούμενων ανθρώπων, όπου εκτιμάται το διαφοροποιημένο των μελών της, το ανόμοιο και η ατέλειά τους. Η μάζα, αντίθετα, αγαπά την ομοιομορφία. Είναι ενιαία, όχι ολότητα, παρά «όγκος». Τα μέλη της κατέχονται πανομοιότυπα από τις ίδιες ορμές, ένστικτα και πάθη, που θολώνουν το μάτι και το νου, όπου η ατομικότητα πηγαίνει πολύ πίσω, τόσο ώστε αυτή να χάνεται, να αφανίζεται ολότελα.
3. Στη δημοκρατούμενη κοινότητα κάθε μέλος ενεργεί και δρα μέσα σ' έναν κύκλο ανεξαρτησίας, ενώ τη μάζα και το πλήθος της το δένουν οι ορμές και το συνέχουν τα πάθη, τα οποία εξωτερικεύονται κατά τον ίδιο και अपαράλλαχτα όμοιο, πανομοιότυπο τρόπο. Εκείνο που δένει την κοινότητα είναι η σύνεση, η ορθοφροσύνη, το κοινό πνεύμα, που σφυρηλατεί το δεσμό κατά συνειδητό και ελεύθερο τρόπο ανάμεσα στα διάφορα άτομα διαφόρων τάξεων. Η μάζα όμως ακολουθεί πάντα τη γραμμή που της δίνεται, δηλαδή που της επιβάλλεται απ' έξω, χωρίς να μπορεί ν' ασκήσει κανένα είδος κριτικής. Η κοινότητα πραγματοποιεί τους σκοπούς της ακολουθώντας διάφορους δρόμους και τρόπους, γιατί σε κάθε μέλος της είναι επιτρεπτό να ζει και να δρα κατά τον τρόπο του κι ελεύθερα.
4. Παρομοίασαν τον άνθρωπο, δηλαδή κάθε μέλος της δημοκρατούμενης κοινότητας, με τα πετραδάκια του ψηφιδωτού. Το καθένα κρατά μέσα στην ατέλειά του το δικό του χρώμα και σχήμα. Το ένα συμπληρώνει το άλλο, και όλα μαζί το σύνολο. Μέσα στο σύνολο και για το σύνολο έχει το καθένα του την ξεχωριστή του θέση και παίρνει την αξία του. Το ένα δεν μπορεί να αντικαταστήσει το άλλο. Ωστόσο, αυτή η ανομοιότητα προσδίδει στο καθένα την αξία του. Το ίδιο παρατηρείται και στους ανθρώπους μέσα σε μια σωστή κοινότητα. Ο ένας δε μοιάζει με τον άλλον. Είναι μοναδικός. Αν οι άνθρωποι ήταν τέλεια κι απαράλλαχτα όμοιοι, τότε ο καθένας θα μπορούσε να αντικατασταθεί από τον άλλον, από τον οποιονδήποτε δηλαδή τυχόντα αντιπρόσωπό του.
5. Σ' αυτό το «μοναδικό» βρίσκεται το νόημα του ανθρώπου. Αυτή η μοναδικότητα του δίνει την αξία μέσα στο υπερταγμένο «όλο». Και μόνο μέσα στο «όλο», το πρόσωπο του ανθρώπου παίρνει το νόημα της προσωπικότητας και ξεπερνά τον εαυτό του. Πάντως, η ατομική ύπαρξη του ανθρώπου έχει ανάγκη της κοινότητας, για να πάρει το νόημά της, γιατί ο άνθρωπος είναι φύσει «ζώον πολιτικόν». Αντίθετα πάλι, η κοινότητα έχει ανάγκη της ατομικής ύπαρξης, για να αποκτήσει κι αυτή την ύπαρξή της και το νόημά της.

Η φιλοσοφική αναγκαιότητα

του **Ράφαελ Γκλούγκμαν**

Αντικαθιστώντας την αναζήτηση του καλού με την αναζήτηση της ευδαιμονίας αποδυναμώνουμε τη δημοκρατία. Ο Σωκράτης ήταν απαραίτητος στην Αθηναϊκή Δημοκρατία όχι για τις απαντήσεις που έδινε ή δεν έδινε στα ερωτήματά του, αλλά επειδή έθετε αυτά τα ερωτήματα και, θέτοντάς τα, προσκαλούσε τον καθένα να βγει από την ατομική του σφαίρα. Το αποτέλεσμα μετρούσε λιγότερο από τη διαδρομή που διήνυε ο καθένας. Ή καλύτερα: η διαδρομή ήταν από μόνη της το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Με το να υποχρεώνει όλους τους συνομιλητές του, ξεκινώντας από την ίδια άγνοια, να συζητούν τα «μεγάλα», ο Σωκράτης προσανατόλιζε το πνεύμα προς τη δημόσια σφαίρα, την πολιτική. Προσκαλούσε στην υπέρβαση του εαυτού. Μόνο αυτή επιτρέπει έναν αληθινό δημόσιο διάλογο.

Σήμερα ο καθένας έχει τον λόγο, και τον παίρνει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Πρόκειται για αδιαμφισβήτητη πρόοδο. Αλλά για να πει τι; Και κυρίως για να μιλήσει από ποια θέση; Για να μιλήσει για τον εαυτό του, από τον εαυτό του, με γνώμονα τον εαυτό του. Έχουμε επιτέλους τα μέσα για να διεξάγουμε έναν πραγματικά δημοκρατικό διάλογο, αφού όλοι οι πολίτες μπορούν να συμμετέχουν σε αυτόν. Αλλά σε αυτή την εικονική αγορά ο καθένας είτε είναι λευκός, μαύρος, εβραίος, άραβας, χριστιανός, μουσουλμάνος, ομοφυλόφιλος ή ετεροφυλόφιλος, γυναίκα ή άντρας εκφράζεται μόνο ως λευκός, μαύρος, εβραίος, άραβας, χριστιανός, μουσουλμάνος, ομοφυλόφιλος ή ετεροφυλόφιλος, γυναίκα ή άντρας.

Όμως φιλοσοφώντας, είτε είμαι μεγάλος ή μικρός, διάσημος ή ανώνυμος, ελεύθερος ή υπόδουλος, καλούμαι να αποδεσμευτώ από τις συνήθειές μου, από το περιβάλλον μου, από τις πληγές και τις επιθυμίες μου, για να έρθω σε μία μορφή οικουμενικότητας. Απελευθερώνομαι από τις προκαταλήψεις και τις βεβαιότητές μου ή ακόμα και την κληρονομιά μου. Μια τέτοια πνευματική άσκηση μας προσφέρει τη δυνατότητα μιας κοινής αναζήτησης, μιας συλλογικής διαβούλευσης για τα θεμέλια της *Πόλεως*. Για αυτό πρέπει να υπερασπιστούμε με κάθε κόστος τη διδασκαλία της Φιλοσοφίας στο Λύκειο. Η κυριότερη αποστολή του δημοκρατικού σχολείου δεν είναι να εκπαιδεύει άτομα ικανά να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας αλλά πολίτες ικανούς να συμβάλλουν στη ζωή της *Πόλεως*.

Τα παιδιά του κενού, μετάφραση Βάλια Καϊμάκη, Πόλις, 2019 (διασκευασμένο απόσπασμα)

Κείμενο : Γιάννης Δάλλας; [Σαν ιπποπόταμος]

Το ποίημα που ακολουθεί είναι από τη συλλογή «Ανατομία» (1971). Εδώ ο ποιητής αναφέρεται στην κατάλυση της δημοκρατίας από το στρατιωτικό καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967.

Καιρός να παραδώσω την κατάθεσή μου:

Όπως όταν ακούγεται από μακριά βροντή ή πυροβολισμός εφόδου

Και διαλύεται η παρέλαση σαν φίδι με φολιδωτή ουρά στο ρίγος του μεσημεριού

Άδειασε τότε η πολιτεία κι έμεινε η κεντρική πλατεία με τα δέντρα της δεκατισμένα

Με τις σημαίες πατημένες τις κραυγές της στον αγέρα ασπρόρουχα του πανικού

Κι έγινε η νύχτα ποταμός απ' όπου στις αυγής τα ξέφτια αναδύομενα

Τα τανκς με βήματα βαριά τεντώνοντας την προβοσκίδα τους

Σαν ιπποπόταμος της λεωφόρου.

1. φολιδωτή: καλυμμένη με φολίδες, δηλαδή με λέπια
2. δεκατισμένα: κατεστραμμένα, διαλυμένα